

Demokratikriterium i praktiken

Trots ett brett politiskt stöd sedan flera år tillbaka för att införa ett demokratikriterium som förhindrar vapenexport till diktaturer så har riksdagen inte lyckats fatta det nödvändiga beslutet. Det behöver inte vara svårt. Nedan följer ett förslag på förändring i regeringens riktlinjer som tar hänsyn till demokrati. Understrukna ord är förändrade eller tillagda.

Tillstånd till utförelse av krigsmateriel, eller annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel, bör inte lämnas om det avser stat som inte är en demokrati eller där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Demokrati och respekt för mänskliga rättigheter är centrala villkor för att tillstånd skall beviljas.

Svenska Freds verkar för

Den svenska vapenexporten till diktaturer upprätthåller förtrycket, skänker legitimitet åt regimerna och försvårar en demokratisk utveckling. Det borde vara en självklarhet att inte beväpna länder vars medborgare inte har rätt att besluta om vapenimporten och som riskerar fängelse och tortyr om de vågar protestera mot den.

Svenska Freds kräver följande:

1. Inför ett demokratikriterium i de svenska reglerna för vapenexport. Lämpligen görs det i regeringens riktlinjer för vapenexport enligt förslaget ovan, alternativt införs specificeringar i Lagen om krigsmateriel.
2. Tolka reglerna rätt. Den ansvariga myndigheten, ISP, samt ledamöterna i det politiska organet Exportkontrollrådet, måste tillämpa riktlinjer och andra regler på ett betydligt mer restriktivt sätt än idag.

Vad är demokrati och diktatur?

Demokrati och diktatur kan definieras på flera olika sätt. Svenska Freds har ingen egen definition. De svenska reglerna för vapenexport är allmänt hållna och öppna för tolkningar. Även om Svenska Freds motsätter sig vidlyftiga tolkningar av reglerna och driver krav på att tydligare definiera de nuvarande reglerna kring t.ex. "väpnad konflikt" och "mänskliga rättigheter" finns det utifrån en definitionsproblematik inget hinder för införandet av ett demokratikriterium i reglerna.

Demokrati: Regeringen och Riksdagen definierar demokrati i flera dokument. Riksdagen anger särskilt folkstyre, tryck- och yttrandefrihet, rättssäkerhet och föreningsfrihet som grunder i vad som utgör demokrati. Regeringen anger FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 som grunddokumentet och lägger därtill ytterligare ett antal punkter. Se respektive webbplats för mer info.

Diktatur: Diktatur är naturligtvis det land som inte lever upp till kraven på en demokrati. När det gäller statistiken i detta faktamaterial utgår vi från den amerikanska organisationen Freedom House. Organisationen granskar situationen i världens länder vad gäller demokratisk utveckling och rangordnar dem sedan enligt en skala i en rapport som heter "Freedom in the world". Freedom House delar in världens länder i fria, delvis fria och icke fria, där det senare är det som normalt klassas som diktaturer. I detta faktablad avser vi med "ickedemokrati" länder som både är delvis fria och icke fria länder.

Detta kan du göra!

Svenska Freds inleder i april 2011 en kampanj för att stoppa vapenexporten till diktaturer. Du kan hjälpa till i vårt arbete! Skriv under uppropet och läs hur du kan bidra på kampanjsajten:

www.demokratikriterium.nu

Stöd Svenska Freds!
PG 90 10 85-1

Svenska Freds- och Skiljedomsförbundet

Tel. 08-55 80 31 80, www.svenskafreds.se

April 2011

Introduktion

Trots att demokrati och mänskliga rättigheter är utmärkande drag i svensk utrikespolitik beväpnar Sverige en rad diktaturer i världen. Under 2000-talet har Sverige godkänt export av krigsmateriel till 15 diktaturer, däribland Algeriet, Brunei, Förenade arabemiraten, Pakistan och Saudiarabien. 2010 sålde Sverige krigsmateriel för 3,7 miljarder kronor till ickedemokratier.

Sverige beväpnar förtryckarna

Svensk praxis har möjliggjort att vapenexport tillåts till flera diktaturer och länder med stort demokratiskt underskott, s.k. ickedemokratier. Svenska Freds analys visar följande:

Vapenexport till 15 diktaturer

Sverige har under 2000-talet beviljat krigsmaterielexport till 15 länder som samma år klassats som diktaturer av organisationen Freedom House. Dessa länder är: Algeriet, Bahrain, Brunei, Egypten, Förenade arabemiraten, Jordanien, Kazakstan, Oman, Pakistan, Qatar (endast utförelsetillstånd), Ryssland, Saudiarabien, Thailand, Tunisien och Vietnam. Summan av vapenexporten till dessa länder de aktuella åren uppgår till 3,9 miljarder kronor. Under 2010 mottog tio diktaturer krigsmateriel från Sverige för 1,3 miljarder kronor. Dessa länder är: Algeriet, Bahrain, Brunei, Jordanien, Förenade arabemiraten, Kazakstan, Oman, Ryssland, Saudiarabien och Tunisien.

Vapenexport till ickedemokratier för 3,7 miljarder 2010

De sex största mottagarna av krigsmateriel från Sverige under 2010 som har ett uppenbart demokratiskt underskott är Pakistan (1,3 miljarder), Förenade arabemiraten (804 miljoner), Singapore (611 miljoner), Thailand (498 miljoner), Saudiarabien (246 miljoner) och Brunei (157 miljoner). Tillsammans uppgick den svenska vapenexporten till dessa och andra ickedemokratier till 3,7 miljarder kronor år 2010 vilket motsvarar 27% av all svensk krigsmaterielexport samma år.

Svensk krigsmaterielexport till varannan diktatur i Nordafrika och Mellanöstern

Under 2000-talet har Sverige godkänt krigsmaterielexport till 10 av de 20 länder som ingår i den så kallade MENA-regionen, dvs Mellanöstern och Nordafrika. Dessa länder är Algeriet, Bahrain, Egypten, Förenade arabemiraten, Jordanien, Kuwait, Oman, Qatar, Saudiarabien och Tunisien. Samtliga har eller har haft ett stort demokratiskt underskott.

Svenska Freds menar att detta är ett brott mot regeringens riktlinjer för vapenexport som stadgar att respekt för mänskliga rättigheter är "ett centralt villkor" för att vapenexport ska beviljas. Svenska Freds kräver därför att reglerna för vapenexporten skärps och att de kompletteras med ett särskilt demokratikriterium som förhindrar vapenexport till diktaturer.

Vapenexport för 1,1 miljarder till Nordafrika och Mellanöstern förra året

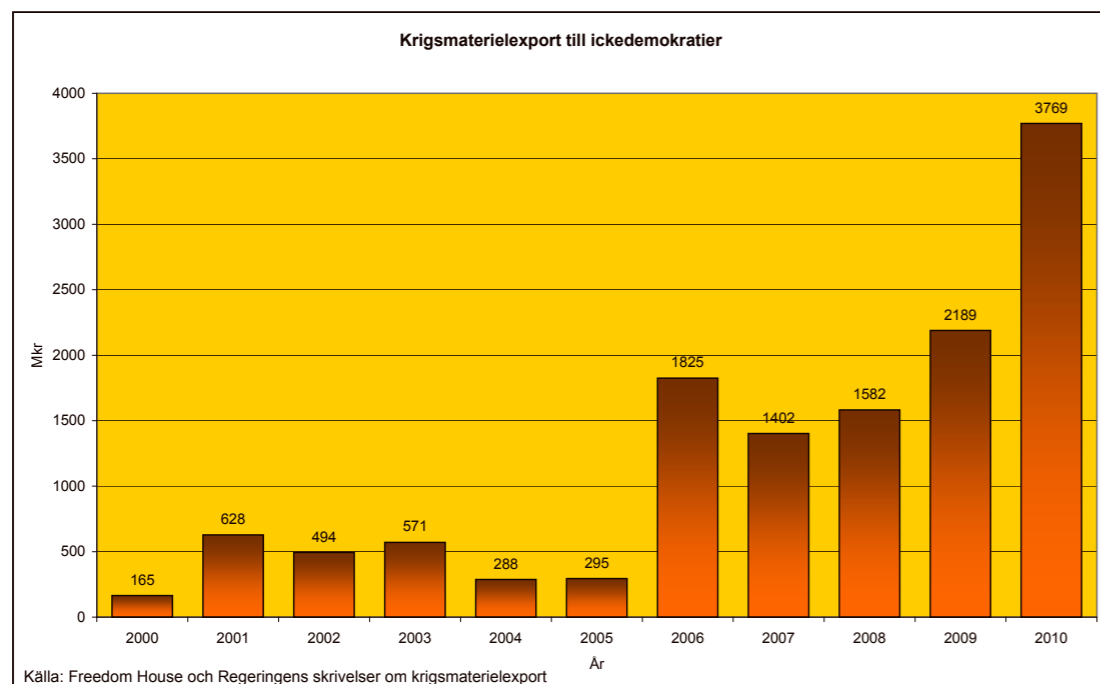
Den svenska vapenexporten till Nordafrika och Mellanöstern uppgick under 2010 till 1,1 miljarder kronor och under hela 2000-talet till 1,7 miljarder kronor. Åtta av de tio länderna som godkänts för export har beviljats både så kallad krigsmateriel för strid (KS) och Övrig krigsmateriel (ÖK). Förenade arabemiraten har fått köpa krigsmateriel alla 11 år och Tunisien alla år utom ett.

8 miljarder mer till förtryckarna under alliansen

Vapenexporten till ickedemokratier har ökat med 373% under perioden 2006-2010 i jämförelse med perioden 2001-2005. Exporten till ickedemokratier under de fem första åren, med socialdemokratisk regering, var sammanlagt 2,2 miljarder, en summa som ökat till 10,7 miljarder under alliansens fem följande år. Den absolut största ökningen står Pakistan för. Men även till länder som Förenade arabemiraten, Saudiarabien, Thailand och Brunei har det skett en stor ökning. Ser man bara till diktaturer är förändringen ännu större, från 400 mnkr till 3,5 mdkr.

Kungen av Saudiarabien får köpa vapen av Sverige

Vad säger politik och riktlinjer?

Att främja demokrati och mänskliga rättigheter är en huvudlinje i svensk utrikespolitik. Genom bland annat bistånd och politiska insatser har Sverige på olika sätt sökt understödja demokratiska krafter och en demokratisk utveckling i olika delar av världen. På regeringens särskilda webbplats manskligarattigheter.gov.se betonas demokrati och mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik:

”En politik för frihet och mot förtryck - det är ledorden i regeringens prioriteringar i arbetet för mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik. /.../ Demokrati är en förutsättning för att andra mänskliga rättigheter ska kunna åtnjutas fullt ut. Demokratien har gjort stora framsteg sedan det kalla krigets slut, men hundratals miljoner människor lever fortfarande i diktaturer. Regeringen vill skapa opinion för demokrati, stödja frivilligorganisationers arbete samt sträva efter ökad samverkan med demokratiska stater.”

Svensk vapenexport får enligt lagen om krigsmateriel (1992:1300) inte medges om den ”strider mot Sveriges utrikespolitik”. När man beslutar om vilka länder som kan komma ifråga för svensk vapenexport är regeringens riktlinjer för vapenexport styrande. I riktlinjerna finns inget särskilt kriterium kring demokrati, däremot betonas att respekten för mänskliga rättigheter är ”ett centralt villkor” för att vapenexport skall beviljas.

Eftersom riktlinjerna lämnar utrymme för tolkningar är det inte ovanligt att export godkänns trots att köparstaterna kränker de mänskliga rättigheterna.

Vad säger partierna?

Sedan 1996 har det lämnats in 37 motioner i riksdagen om att införa ett demokratikriterium i reglerna för vapenexporten. Motioner har lämnats i princip varje år och från båda sidor av blocken. Först ut var Lennart Rohdin, från Folkpartiet. Därefter har även Kristdemokraterna, Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Vänsterpartiet lämnat in motioner i frågan.

Inför valet 2006 gjorde biståndsorganisationen Diakonia en enkät till politiker på valbar plats inför riksdagsvalet. En av frågorna löd: Tycker Du att Sverige ska sluta handla med krigsmateriel eller avstå från att ha militärt samarbete med diktaturer eller länder där de mänskliga rättigheterna kränks? Av de 149 personer som svarade på den frågan sade 144 ja. Endast fem personer svarade nej på frågan. En av dem är Lars Johansson, riksdagsledamot för Socialdemokraterna – och socialdemokratisk representant i Exportkontrollrådet, det politiska organ som diskuterar vapenexportärenden.

Våren 2010 skickade Svenska Freds tillsammans med Kristna Fredsrörelsen en enkät till samtliga riksdagspartier inför valet där de fick svara på åtta frågor om svensk vapenexportpolitik. Resultatet visade att det finns ett blocköverskridande stöd för att införa ett demokratikriterium. Endast Moderaterna och Centern motsätter sig detta.

Nedan följer en sammanställning av uttalanden parti för parti.

Exemplet Saudiarabien

Vid ett officiellt statsbesök undertecknade Sverige den 15 november 2005 ett långtgående militärt samarbetsavtal med Saudiarabien. Avtalet inleds med konstaterandet att länderna »med stor tillfredsställelse uttrycker sin önskan att ytterligare förstärka de goda och vänskapliga förbindelserna genom direkt militärt samarbete«. Avtalet KU-anmälades av Folkpartiet. Avtalet fungerar som en dörröppnare för svensk vapenindustri och Saab träffade också den saudiska delegationen för diskussion om framtida exportaffärer. Mycket riktigt har vapenexporten ökat stadigt sedan dess och Saudiarabien fick 2010 för första gången köpa s.k. krigsmateriel för strid av Sverige, pansarroboten Bill2 av Saab. Våren 2010 hade den borgerliga regeringen möjlighet att inte förlänga avtalet, vilket man inte gjorde.

Saudiarabien är en av världens mest brutala diktaturer och utrikesdepartementet riktar i sina egna rapporter stark kritik mot bristen på respekt för mänskliga rättigheter. Det är inte tillåtet att offentligt kritisera islam eller kungafamiljen. Politiska partier är förbjudna och demonstrationer är olagliga. I enlighet med Shariah utdöms kroppslig bestraffning i form av piskning och amputering. Dödsstraff tillämpas, och som regel sker avrättningarna i form av halshuggning för män och arkebusering för kvinnor.

Folkpartiet: ”Reglerna för vapenexport måste dock vara strikta och restriktiva. Dagens oklara riktlinjer måste ersättas av nya som utgår från kravet på demokrati och respekt för mänskliga rättigheter i köparländerna.” (Partiprogram 2007). ”Sverige bör inte exportera vapen till länder vars regimer kränker mänskliga rättigheter. Det bör finnas ett demokratikriterium som förhindrar Sveriges nuvarande export av krigsmateriel till diktaturer.” (Globalt solidaritetsprogram, 2005)

Kristdemokraterna: ”Vapenexporten ska begränsas till demokratiska stater och omgärdas av noggrann kontroll.” (Principprogram 2001)

Miljöpartiet: ”Vi menar att Sverige borde ha en mer restriktiv politik för vapenexport. Mer vapen skapar en osäkrare värld. De regler som finns för vapenexport måste följas - vi ska inte exportera till diktaturer eller länder som kränker mänskliga rättigheter.” (mp.se)

Moderaterna: ”De demokratiska länderna har ett moraliskt och politiskt ansvar för att hindra spridning av vapen till regimer som använder, eller kan komma att använda, vapnen för att hota och angripa andra stater eller förtrycka den egna befolkningen. Sverige har också ett egenintresse av att inte sälja vapen som senare kan komma att riktas mot vårt land eller mot EU t.ex. i samband med fredsfrämjande insatser.” (Motion till riksdagen från Moderaterna år 2002. Utöver den

”Vi kan inte säga att vi är ett land som slåss för människors frihet när vi samtidigt beväpnar samma regimer som förtrycker dem.”
Anna Ek, ordförande Svenska Freds, *Expressen*, den 30 januari 2011.

dåvarande partiledaren Bo Lundgren undertecknades motionen av bland andra Fredrik Reinfeldt, Gunilla Carlsson och Sten Tolgfors.)

Socialdemokraterna: ”Handel med vapen och försvarsmateriel ska minska och kontrolleras med strikta internationella regler. Det måste vara tydligt vad som är legitim anskaffning till självförsvar och militär förmåga som tjäna upprätthållandet av internationell lag. Icke-demokratier och länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna kan inte ges samma legitimitet att få skaffa vapen.” (Politiska riktlinjer, 2005)

Vänsterpartiet: ”Vänsterpartiet anser att det behövs ett nytt regelverk för den svenska vapenexporten. Ett totalt exportstopp i framtiden är vårt mål. Vänsterpartiet anser att ett exportförbud till diktaturer är nödvändigt. Likaså en skärpning av förbudet att exportera till krigförande länder och länder som systematiskt kränker de mänskliga rättigheterna.” (vänsterpartiet.se)